

IN MEMORIAM

М.К. НАЄНКО

*доктор філологічних наук,
професор кафедри слов'янської філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЧЕТВЕРТИЙ – ПІШОВ... ПАМ'ЯТІ ЄВГЕНА ЄВТУШЕНКА

«Нас много. Нас может быть четверо...». Цим рядком Андрій Вознесенський свого часу стверджував, що лідерські позиції в російському шістдесятництві займали чотири поети: Євген Євтушенко, Роберт Рождественський, Белла Ахмадуліна і... сам – Андрій Вознесенський. Цитований рядок він повторив ще й у такій редакції: *«Нас мало. Нас может быть четверо... И все-таки нас большинство».* Троє з них «пішли» за обрій трохи раніше. А тепер пішов і він, четвертий – чи не найяскравіший талант російського шістдесятництва.

Він міг сказати про Україну щось навіть несусвітнє. Наприклад, під час «гастролей» у Києві 1961 року, коли читав у великому залі колишнього Жовтневого палацу свою поему «Бабин Яр». Йому здавалося тоді, що поема його спрямована проти націоналізму, а Україні, мовляв, націоналізм «не чужд». З ним тоді полемізували не лише в Україні, а й у Росії, і дійшло навіть до так званих оргвисновок: в «Літературній газеті», котра опублікувала названу поему **19 вересня того ж року, на когось із співробітників накладено було відповідне адміністративне стягнення. Через понад півстоліття в програмі телеканалу «Совершенно секретно» Є. Євтушенко сказав таке: «Да, не всё мы сделали, чтобы Украину удержатъ у себя...».** Цитую приблизно, бо брав цитований вислів з миготливого ефіру, але запевняю, що зміст думки поета був саме таким. І ось 1 квітня 2017 року Євген Євтушенко постав перед Богом, Той йому, мабуть, пробачить цю імперську загогуліну. Бо він – милостивий. А ми – подумаємо...

В моїй пам'яті він залишиться таким, з яким колись ми познайомилися на ювілеї Іллі Чавчавадзе в Тбілісі, а потім – на одній зустрічі зі студентами Київського університету. Коли я запропонував йому таку зустріч (після виступу його в камерній залі київського Будинку збройних сил України), він прояснив якомось по-особливому і пройнявся неабияким ентузіазмом. *«От встреч со студентами у меня всегда самые приятные воспоминания»*, - сказав тоді він. А потім (наступного дня) майже дві години (з 12-ї до 14-ї) читав у мистецькій аудиторії гуманітарного корпусу університету свою натхненну поезію з таким же артистизмом, як і колись, у далекому вже 1961 році. Після того ми обмінювалися короткими, переважно новорічними, привітаннями. На одне з них (з Новим, 2010-м) він відповів так:

«Спасибо, дорогой мой брат во Слове, профессор Наенко, за всегда радостный для меня добрый привет с Украины! Сегодня, 3 января, выезжаю на поезде по приглашению мэра Полтавы на мой поэтический вечер 5 января. Прочту и «Заповит» в моем переводе с моими словами о Шевченко. Благодарю за Вашу профессиональную поддержку этого перевода (я організував публікацію його, як і статті «Гений, забранный в солдаты», в університетському збірнику «Шевченкознавчі студії», який надіслав поетові на його домашню адресу. – М. Н.). Моя встреча, импровизированно организована Вами в Киевском Университете, дала мне новую надежду на будущее наших народов, немислимое без наших общих духовных поисков братства всех народов, всех национальных культур, при всей мозаичности драгоценного разнообразия красоты стольких языков, которые должны быть спасены от безликости конвейерного бездуховного антиязыка. Обнимаю Вас по-братски и вживе воскрешаю в памяти те светящиеся глаза киевских преподавателей и студентов, которые поделились со мной излучением своей энергии, зарядив меня ею на долго наперед. Ваш Е. Евтушенко. 03. 01. 2010 г.».

Про згадану зустріч у Київському університеті опубліковано було мою розлогу статтю в «Літературній Україні» (30 квітня 2010 р.), в якій наводилися й кілька віршів поета, що їх

переклали українською мовою Анатолій Ткаченко, Григорій Штонь і смертний Аз. В одному з них Є. Євтушенко (в моєму перекладі) з'ясовував непросту для себе проблему особистого родоводу:

Так, Росія мене зростила,
Але в сивих, далеких часах
У Дніпрі мою душу хрестили
І Шевченко, і Мономах.

Я люблю Україну за ніжність,
За Шевченків до волі порив.
Поважаю її самостійність
І козацького духу нестрим.

Хіба можна любов загасити,
Якщо корінь її із біди,
Якщо в серці пульсує стосило
Кров гаряча, не холод води?!

Знайте, плюну на сучого сина,
Що не думає так, як я,
І блягузкає, що Україна –
Батьківщина також не моя.

В якому розумінні поет вважав Україну своєю Батьківщиною – сказати важко. Чи в тому, що Україна перебувала в складі СРСР, як і Росія, чи тому, що хтось із його пращурів був колись українцем: батькове прізвище прибалтійця Гангнуса мати поета, коли йому було 12 років, замінила на своє, українське: Євтушенко...

Коли відбувався в київському Палаці «Україна» вечір на честь його 80-річчя (2013 р.), ми на кілька хвилин зустрілися за лаштунками сцени того Палацу; він мав вигляд страшенно втомленої людини (продюсер мене весь час підганяв: «Заканчивайте, ведь он еле стоит на ногах!»), але пообіцяв: «Подобный вечер проведём и в Вашем университете; если Вы организуете...». Не судилося... Прогресувала в нього онкологія, почалася підготовка до ампутації його рухомого апарату, а потім відбулася московська ампутація Криму та Донбасу, і в нього, очевидно, народилася ота імперська фраза, що «не всё сделали для удержания Украины».

Після відходу людини за обрій залишається тільки все краще, що вона встигла зробити, будучи по цей бік обриву. Під час згаданої зустрічі з поетом у Київському університеті, я запропонував йому перекласти російською мовою бодай кілька Шевченкових поезій: «Заповіт», «І мертвим і живим...», «Кавказ», «Великий льох». Бо ті переклади, що створені російськими письменниками раніше, бажали, на жаль, бути кращими. Насамперед – у художньому плані. Він (Є. Євтушенко) трохи тоді повагався, але сказав: «Если университет имени Шевченко мне доверяет, я попытаюсь...». Через півроку в газеті «Новые Известия» з'явилася стаття поета про Шевченка («Гений, забритый в солдаты»), фрагмент російськомовної Шевченкової поеми «Тризна» і перекладений ним російською мовою його «Заповіт». За художнім рівнем він перевершував усі попередні переклади, яких у російській літературі було вже безліч. Ніби передчуваючи завершення земного шляху поета-перекладача, я (на радіоканалі «Культура», за три дні до його смерті) в своїй програмі «Художній всесвіт літератури» попросив прочитати цей переклад заслуженого артиста України Петра Бойка:

Как умру, похороните
Меня на вершине,
На кургане, по-над степью
В милой Украине.

*Чтоб в раздолье, в чистом поле,
Там, где Днепр под кручей,
Было видно, было слышно,
Как ревет ревучий.*

*Понесет он с Украины
В сине-сине море
Вражью кровь, и станет сразу
Горе мне не в горе.*

*Дойду к Богу из неволи,
До его порога,
Помолиться, а дотоле
Я не знаю Бога.*

*Схороните и вставайте,
Кандалы порвите
И недоброй вражьей кровью
Волю окропите.*

*И меня в семье великой,
В мире вольном, новом
Не забудьте, помяните
Незлым тихим словом.*

Актор прочитав цей текст з незмінно професійною любов'ю до Великого Кобзаря і з належною повагою до перекладача.

Царство небесне всім, хто за обрієм!